

KUNTAINFO

Helsinki 28.10.2016

7/2016

PERHEHOITOLAKIIN MUUTOKSIA 1.7.2016 LUKIEN

Tausta

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman mukaisesti perhehoitolakiin on tehty eräitä muutoksia. Muutosten tavoitteena on kehittää ja lisätä perhehoitoa erityisesti iäkkäiden hoidossa. Hallitusohjelman mukaisesti muutoksilla parannetaan myös perhehoitajien jaksamista niin iäkkäiden kuin esimerkiksi lastensuojelun perhehoidossa. Lisäksi hallituskauden aikana on tarkoitus parantaa perhehoitajien sijaishoitojärjestelyjen toimivuutta.

Perhehoidon lisäksi kehitetään myös omaishoitoa ja omaishoidon tukea. Omaishoitoa ja perhehoitoa kehittämällä on tarkoitus tukea kotona asumista ja korvata muuta, kalliimpaa hoitoa, ja siten pienentää kuntien kustannuksia huomattavasti. Omais- ja perhehoidon kehittämiseen on varattu myös lisämäärärahaa. Vuodesta 2018 alkaen omais- ja perhehoidon kehittämisen lisämääräraha kunnille on vuosittain 95 miljoonaa euroa.

Jotta iäkkäiden henkilöiden perhehoidosta tulee todellinen palveluvaihtoehto, kunnilta edellytetään erityisesti sen käynnistämisen ja käyttöönottovaiheessa riittävien voimavarojen osoittamista perhehoidon kehittämiseen. Iäkkäiden perhehoidon lisääminen ja tunnetuksi tekeminen hoidon tarvitsijoille, heidän omaisilleen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille vaatii aikaa, aktiivista perhehoitajien rekrytointia sekä erityisesti omaishoitajien ja hoidettavien kannustamista ja tukemista kokeilemaan perhehoitoa omaishoidon sijaishoitona.

Perhehoitolain muutokset tulivat voimaan 1.7.2016. Muutokset koskevat perhehoitajien vähimmäispalkkion ja vähimmäisvapaiden määrää, hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämistä sekä perhekodissa hoidettavien enimmäismäärää. Kaikki edellä mainitut muutokset koskevat toimeksiantosuhteista perhehoitoa. Lisäksi oheishuoltajan saamaa tukea koskevaa sääntelyä on täsmennetty. Lakimuutoksen yhteydessä on annettu muutosten toimeenpanoon liittyviä siirtymäsäännöksiä. Edellä mainittujen lakimuutosten lisäksi kuntainfossa kerrotaan myös perhehoitajan vapaan aikaisen sijaishoidon järjestämisestä.

Vähimmäispalkkio ja perhehoitajan vapaiden vähimmäismäärä

Perhehoitajan saamasta hoitopalkkiosta säädetään perhehoitolain 16 §:ssä. Hoitopalkkiota maksetaan perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa vähintään 775 euroa. Kunta ja perhehoitaja voivat toimeksiantosopimuksessa sopia myös vähimmäismäärää suuremmasta hoitopalkkiosta. Hoitopalkkion määrän tulee vastata henkilön hoidettavuutta ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon toiminnan luonne. Erityisestä syystä hoitopalkkio voidaan perhehoitajan suostumuksella sopia maksettavaksi myös vähimmäismäärää pienempänä.

Perhehoitajan oikeudesta vapaaseen säädetään perhehoitolain 13 §:ssä. Vapaan tarkoituksena on mahdollistaa perhehoitajan irrottautuminen perhehoidon hoitotehtävistä ja siten tukea perhehoitajan jaksamista. Tämä voi olla tarpeen erityisesti silloin, kun perhehoidossa olevan henkilö vaatii erityistä huomiota tai huolenpitoa.

Jatkossa kunnan tulee järjestää perhehoitajalle mahdollisuus vapaaseen, jonka pituus on kaksi vuorokautta kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jonka aikana hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perus-

teella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana, jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu. Esimerkiksi lastensuojelun perhehoidossa voi olla tilanteita, joissa sijaisvanhempina toimivat henkilöt katsovat, etteivät he tarvitse perhehoitolain mukaista vähimmäismäärää vapaata. Toisaalta erityisesti iäkkäiden ja kehitysvammaisten perhehoidossa useat kunnat tarjoavat merkittävästi vähimmäismäärää laajempaa vapaamahdollisuutta. Kunnan tulee jatkossakin huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi.

Tulkintaongelmien vähentämiseksi vapaan pituutta kuvaava ilmaisu on vaihdettu arkipäivästä vuorokaudeksi. Joissain kunnissa aiempaa muotoilua on tulkittu siten, että arkipäivä on lyhyempi ajanjakso kuin vuorokausi, jolloin vapaata ei tarvitsisi järjestää täysinä vuorokausina.

Perhekodissa hoidettavien määrä

Perhekodissa hoidettavien enimmäismäärää on muutettu. Perhehoitolain 7 §:n mukaan perhekodissa saadaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina.

Perhekodissa saadaan kuitenkin hoitaa samanaikaisesti enintään kuutta henkilöä, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin toisella on perhehoitolain 6 §:n 1 momentissa ja toisella 3 momentissa säädetty kelpoisuus:

- Perhehoitolain 6 §:n 1 momentin mukainen kelpoisuus: *Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa.*
- Perhehoitolain 6 §:n 3 momentin mukainen kelpoisuus (soveltuvien osin): *Lain 6 §:n 1 momentissa säädetyn lisäksi tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä.*
- Lisäksi on huomioitava, että lain 6 §:n 2 momentin mukaan ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Uusi 7 §:n 2 momentti mahdollistaa poikkeuksen ainoastaan hoidettavien enimmäismäärästä, ei velvollisuudesta suorittaa tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus.

Hoidettavien määrän muutoksen tarkoituksena on parantaa niiden perhekotien toimintaedellytyksiä, joissa molemmat perhehoitajat ovat päätoimisia. Perhehoitajalla ei kuitenkaan ole oikeutta tiettyyn määrään hoidettavia, vaan hoidettavien määrästä päättää aina perhehoidon sijoituksen tekevä kunta. Sijoitusta tehtäessä tulee niin perhehoitolain kuin muidenkin asiakkaan asemaan vaikuttavien säännösten perusteella ottaa ensisijaisesti huomioon sijoitettavan henkilön etu.

Perhehoitolain 7 §:ssä säädetystä samanaikaisesti hoidettavien henkilöiden enimmäismäärästä voidaan lain 9 §:n mukaan poiketa, jos kyse on hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille. Lisäksi enimmäismäärästä voidaan poiketa erityisestä syystä. Erityisenä syynä pidetään lähinnä tilannetta, jossa perhehoidossa samanaikaisesti hoidetaan vain täysi-ikäisiä henkilöitä, joiden keskinäinen kanssakäyminen ja perhehoitosijoituksen laatu yhdessä toimintakyvyn ja hoidon tarpeen kanssa tekevät mahdolliseksi poikkeamisen enimmäismäärästä. Hoidettavien määrä on suhteutettava perhehoitajien lukumäärään, hoidettavien tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen sekä toiminnan luonteeseen.

Perhehoidon sijoitusta suunniteltaessa keskeisessä asemassa ovat myös perhehoitolain 5 §:n säännökset perhekodin olosuhteista. Perhekodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopivat. Perhekodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perhekodin ihmissuhteisiin sekä perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etunsa mukaisesti. Lisäksi on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan ja voiko perhehoitoon sijoitettava henkilö saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman. Perhekodin jäseniä ovat muun ohella perhekotiin aiemmin sijoitetut lapset sekä perhehoitajien omat lapset.

Perhekodin olosuhteissa tapahtuvista muutoksista on perhehoitolain 21 §:n mukaan ilmoitettava hoidettavan sijoittaneeseen kuntaan sekä siihen kuntaan, jossa perhekoti sijaitsee. Olosuhteissa tapahtuvana muutoksena pidetään muun muassa hoidettavien määrässä tapahtuvia muutoksia.

Hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Perhehoitolakiin lisätyssä uudessa 15 a §:ssä säädetään perhehoitajalle järjestettävistä hyvinvointi- ja terveystarkastuksista. Kunnan on tarvittaessa järjestettävä toimeksiantosopimuksessa sovittavalla tavalla perhehoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveyspalveluja. Päätoimiselle perhehoitajalle mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen on tarjottava vähintään joka toinen vuosi.

Hyvinvointi- ja terveystarkastuksella tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla tai muilla tarkoituksenmukaisilla ja luotettavilla menetelmillä suoritettua hyvinvoinnin, terveydentilan ja toimintakyvyn tarkastusta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä ja neuvontaa. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksen tekee lähtökohtaisesti perhehoitoon liittyviin erityiskysymyksiin perehtynyt terveydenhuollon ammattihenkilö, kuten terveydenhoitaja. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksen sisältöä on ohjeistettu omaishoidon tuen osalta sosiaali- ja terveysministeriön [kuntainfolla \(3/2015\)](#), joka on soveltuvin osin käyttökelpoinen myös perhehoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastusten sisältöä suunniteltaessa ja arvioitaessa. Hyvinvointi- ja terveystarkastukset ovat maksuttomia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 5 §:n 1 kohdan perusteella.

Päätoimisella perhehoitajalla tarkoitetaan perhehoitajaa, joka ei ole perhehoitoperheen ulkopuolella ansiotyössä eikä näin ollen myöskään työterveyshuollon piirissä. Näille perhehoitajille on tärkeää järjestää säännöllisiä hyvinvointi- ja terveystarkastuksia, jotta mahdollisiin perhehoitajan hyvinvointia tai perhehoidon sijoitusta koskeviin riskitekijöihin voidaan puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näin ennaltaehkäistään mahdollisia myöhempiä ongelmia. Kunta voi tarvittaessa järjestää hyvinvointi- ja terveystarkastuksia myös muille kuin päätoimisille perhehoitajille. Hyvinvointi- ja terveystarkastukset ovat perhehoitajalle vapaaehtoisia.

Oheishuoltajuutta koskevan sääntelyn täsmentäminen

Perhehoitolain muuttamisen yhteydessä on täsmennetty oheishuoltajuutta koskevaa sääntelyä. Perhehoitolain 16 §:n 3 momentin mukaan lasta hoitavalle henkilölle tulee maksaa perhehoitolain mukainen hoitopalkkio, kulukorvaus ja käynnistämiskorvaus, kun lapsen hoito ja huolenpito on järjestetty kodin ulkopuolisen sijoituksen sijasta läheisverkoston kartoituksen perusteella huoltajuus- tai oheishuoltajuusmääräyksellä muun kuin biologisen vanhemman luona.

Perhehoitolain 16 §:n 3 momenttia on täsmennetty siten, että lasta hoitavalle henkilölle on taloudellisen tuen lisäksi tarvittaessa järjestettävä myös lain 10 §:ssä tarkoitettuja palveluja ja tukitoimia. Erityisesti ennakkovalmennus voi olla oheishuoltajaksi määrätyn henkilön toimintaedellytysten turvaamisen kannalta tarkoituksenmukaista, mutta myös muiden perhehoitolain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestäminen voi tarpeen mukaan tulla kyseeseen.

Sijaishoitojärjestelyt

Perhehoitolain 13 §:n mukaan perhehoidon järjestämisestä vastaavan kunnan tai kuntayhtymän tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä

perhehoitajan vapaan ajaksi. Perhehoitolain säätämisen myötä kunnan mahdollisuudet sijaishoidon järjestämiseen ovat aiempaa monipuolisemmat.

Lyhytaikainen perhehoito soveltuu hyvin perhehoitajan vapaan aikaisen hoidon järjestämiseen. Kunnalla voi olla käytössään sekä pelkästään lyhytaikaiseen perhehoitoon keskittyneitä perhekoteja että lyhytaikaisia perhehoitopaikkoja muutoin pitkäaikaista perhehoitoa tarjoavissa perhekodeissa. Tällöin on kuitenkin huomioitava, että lain 7 §:n säännös hoidettavien enimmäismäärästä koskee myös tilannetta, jossa pitkäaikaista perhehoitoa tarjoavassa perhekodissa on henkilöitä lyhytaikaisessa perhehoidossa, ellei tilanteeseen liity lain 9 §:n tarkoittamia erityisiä syitä.

Perhehoitolain 14 §:n mukaan kunta tai kuntayhtymä voi järjestää perhehoitajan vapaan tai muun tilapäisen poissaolon ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä 6 §:ssä säädetty edellytykset täyttävän henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan sijaishoidosta perhehoitajan tai hoidettavan kotona. Sijaishoito voidaan järjestää edellä tarkoitettulla tavalla, jos perhehoitaja suostuu siihen ja järjestely arvioidaan hoidettavan edun mukaiseksi. Toimeksiantosuhteisen sijaishoidon edellytyksenä on siis muun ohella, että sijaishoitaja on suorittanut ennakkovalmennuksen. Sijaishoitaja ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan tai kuntayhtymään. Sijaishoitajalle maksettava hoitopalkkio ja kustannusten korvaus ei ole sidottu perhehoitajan saamiin palkkioihin, vaan niistä sovitaan erikseen sijaishoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa.

Perhehoitoa voidaan perhehoitolain 3 §:n mukaan antaa myös hoidettavan kotona. Säännöksen tarkoituksena on monipuolistaa erityisesti lyhytaikaisen perhehoidon järjestämismahdollisuuksia. Kunnan käytössä voi olla esimerkiksi perhehoitajien sijaistuksiin erikoistuneita kiertäviä perhehoitajia, jotka voivat antaa perhehoitoa hoidettavan kotona.

Perhehoitajan vapaan aikaisen hoidon järjestämisessä tulee ensisijaisesti käyttää ratkaisuja, jotka tukevat perhehoitolain tarkoitusta turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito. Näin ollen perhehoitajan vapaan aikainen hoito tulee lähtökohtaisesti järjestää avohuollon palveluna. Laitosmuotoista sijaishoitoa tulisi käyttää vain silloin, kuin vapaan järjestäminen ei muutoin ole käytännössä mahdollista, ja tällöinkin tulisi välttää esimerkiksi tilanteita, joissa lapsi tai nuori joutuisi sijaishoitoon aikuisten toimintayksikköön. Sijaishoito on kuitenkin aina järjestettävä perhehoidossa olevan lapsen, nuoren tai aikuisen edun mukaisesti.

Vapaan aikaisen sijaishoidon järjestelyjä kehitetään vuosina 2016–2018 osana edellä mainittua Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa -kärkihanketta.

Kuntien keskinäinen yhteistyö

Jos perhekotiin on sijoitettu hoidettavia useammasta kuin yhdestä kunnasta, kuntien on syytä keskenään sopia järjestelyistä, jotka mahdollistavat tarkoituksenmukaisella tavalla esimerkiksi perhehoitajan vapaan pitämisen, vapaanaikaisen sijaishoidon järjestämisen sekä hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämisen. Kunnat voivat esimerkiksi sopia, että perhekodin sijaintikunta sopii perhehoitajan kanssa palvelun järjestämisestä ja tosiasiallisesti toteuttaa palvelun. Kustannukset jakautuisivat perhekotiin asukkaita sijoittaneiden kuntien kesken niiden keskenään sopimalla tavalla. Perhehoitolaissa ei ole säännöksiä kuntien keskinäisestä sopimisesta, vaan yhteistoiminnassa sovelletaan kuntalain (410/2015) säännöksiä.

Kuntien keskinäinen yhteistyö voi olla tarpeen myös tilanteessa, jossa perhekodin olosuhteissa tapahtuu muutoksia, esimerkiksi hoidettavien määrä muuttuu. Kunnilla voi olla perhehoidon toimintaohjeissa keskenään erilaisia linjauksia esimerkiksi perhekodissa hoidettavien enimmäismäärästä, jolloin muutoksia suunniteltaessa on syytä olla yhteydessä kaikkiin hoidettavia sijoittaneisiin kuntiin jo etukäteen. Perhehoitolain 21 §:n mukainen perhehoitajan ilmoitusvelvollisuus koskee jo tapahtuneista muutoksista ilmoittamista.

Siirtymäsäännökset

Perhehoitolain muutokset tulivat voimaan 1.7.2016. Kunnan tai kuntayhtymän on ryhdyttävä toimenpiteisiin ennen lain voimaantuloa tehdyn toimeksiantosopimuksen tarkistamiseksi siten, että se vastaa lain säännöksiä viimeistään kuuden kuukauden kuluttua lain voimaantulosta. Toimeksiantosopimukset on siis tarkistettava 31.12.2016 mennessä.

Lakimuutoksen yhteydessä säädettiin myös siitä, että hoidettavien enimmäismäärää koskevasta muutoksesta huolimatta ennen lain voimaantuloa tehtyyn sopimukseen perustuva perhehoito voi jatkua lain voimaan tultua niin pitkään kuin hoidettavan hoidon tarve sitä edellyttää. Säännös liittyy ennen perhehoitolain voimaantuloa 1.4.2015 tehtyihin toimeksiantosopimuksiin, joissa hoidettavien enimmäismäärä voi kuuden sijaan olla seitsemän.

Muu tuki uudistusten toimeenpanoon

Perhehoitolaki tuli voimaan 1.4.2015. Tuolloin lain soveltamisesta annettiin kuntainfo, joka on saatavissa sosiaali- ja terveysministeriön [verkkosivuilta](http://stm.fi/perhehoitolaki/ukk).

Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta löytyy myös usein esitettyjä kysymyksiä ja vastauksia -osio: <http://stm.fi/perhehoitolaki/ukk>

Kuluvalla hallituskaudella perhehoitoa kehitetään perhehoitolain muutosten lisäksi myös Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa -kärkihankkeessa. Kärkihanke on määräaikainen ja se toteutetaan vuosina 2016–2018. Kärkihankkeen yhteydessä muun muassa luodaan alueellisia omais- ja perhehoidon keskuksia, jotka vastaavat muun ohella omais- ja perhehoitajien ja heidän sijaistensa rekrytoinnista sekä omais- ja perhehoitajien valmennuksen ja muun koulutuksen järjestämisestä. Lisäksi kärkihankkeen yhteydessä mallinnetaan ja juurrutetaan keskitetty asiakas-/palveluohjauksen toimintamalli. Lisätietoa kärkihankkeesta löytyy sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta: <http://stm.fi/hankkeet/koti-ja-omaishoito>

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman yhteydessä osana lastensuojelun kehittämistyötä luodaan uudenlaiset palvelu- ja toimintamallit lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojelutyöhön sekä sijaishuollon ohjaukseen ja valvontaan. Tämä koskee myös perhehoitoa. Lisätietoa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmasta löytyy sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta: <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö on myös asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä ehdotuksensa perhehoitolain toimeenpanoa tukevista sekä hallitusohjelman Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja kaikenikäisten omaishoitoa -kärkihankkeessa mallinnetun omais- ja perhehoitokeskuksen toiminnan sisällöistä. Erityisesti tehtävänä on tehdä ehdotuksia perhehoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastusten, valmennuksen, neuvonnan, työnohjauksen, koulutuksen ja muun tuen sekä perhehoidossa olevien osallisuuden toteutumiseen liittyvistä toimenpiteistä, jotka toimivat kuntien ja kuntayhtymien tukena perhehoitoa järjestettäessä. Työryhmän toimikausi kestää vuoden 2016 loppuun saakka.

Lisätietoja

Hallitussihteeri Erkki Papunen, puh. 02951 63298, etunimi.sukunimi@stm.fi

